مقاله پژوهشی
مجله دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان
دوره ۱۸، مهر ۱۳۹۸، ۷۰۲-۶۸۹

امکان سنجی استقرار نظام مدیریت ایمنی بهداشت و محیط زیست در مدیریت روستایی دهستان جزینک زابل در سال ۱۳۹۶: یک مطالعه توصیفی

فاطمه شهرکی ده‌سوخته[۱]، رمضان میرزایی[۲]، علیرضا انصاری‌مقدم[۳]

دریافت مقاله: ۹۶/۱۲/۱۶ ارسال مقاله به نویسنده جهت اصلاح: ۹۷/۳/۲۸ دریافت اصلاحیه از نویسنده: ۹۸/۱/۱۱ پذیرش مقاله: ۹۸/۲/۲

چکیده

زمینه و هدف: با رشد جمعیت مشکلات ایمنی بهداشت و محیط زیستی در روستاها افزایش می‌یابد. با توجه به ماهیت سکونت‌گاه‌های روستایی و خطرات و حوادثی که روستائیان را تهدید می‌کند. این مطالعه با هدف امکان سنجی استقرار نظام مدیریت ایمنی بهداشت ومحیط زیست در مدیریت روستایی مطالعه موردی در دهستان جزینک زابل در استان سیستان و بلوچستان انجام شد.

مواد و روش‌ها: مطالعه توصیفی حاضر شامل۵۲ نفر از مدیران، معتمدین، دهیاران و اعضای شوراهای اسلامی بود که از طریق سرشماری انتخاب شدند. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسش نامه محقق ساخته استفاده شد. از آمار توصیفی برای متغیرهای دموگرافیک و از آزمون تحلیل واریانس یک‌طرفه و t مستقل جهت تجزیه وتحلیل داده‌ها استفاده شد.

یافته‌ها: نتایج نشان داد که نقش دهیاران در حفاظت از محیط زیست روستا ۵۷/۶ درصد (۳۰ نفر) در سطح خوب و وضعیت شاخص‌های ایمنی ۳ نفر (۵/۸ درصد) ضعیف، (۷۵ درصد) ۳۹ نفر وضعیت شاخص‌های ایمنی را متوسط، ۸ نفر (۱۵/۴ درصد) خوب و ۲ نفر (۳/۸ درصد) عالی بود. وضعیت محیط زیست روستا ۵ نفر (۹/۶ درصد) ضعیف، ۲۴ نفر (۴۶/۱ درصد) متوسط، (۳۸/۵ درصد) خوب و ۳ نفر (۵/۸ درصد) عالی بود. تفاوت عملکرد شاخص‌های ایمنی بهداشت و محیط زیست نیز معنی‌دار بود (p=۰/۰۰۱).

نتیجه‌گیری: نتایج نشان داد که میانگین امتیاز وضعیت شاخص‌های ایمنی بهداشت و محیط زیست در دهستان جزینک در حد متوسط و ضعیف می‌باشد، بنابراین نیاز به توجه بیش‌تری به اجرا و استقرار مدیریت ایمنی بهداشت و محیط زیست در روستاها می‌باشد.

واژه‌های کلیدی: ایمنی، بهداشت، محیط زیست، روستایی، جزینک

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت محیط زیست (HSE)، دانشکده فنی ومهندسی، دانشگاه آزاد اسلامی‌زاهدان، زاهدان، ایران
۲- استاد، دکتری بهداشت حرفه ای، مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی موثر بر سلامت، دانشگاه علوم پزشکی مشهد، مشهد، ایران
تلفن : ۳۶۰۹۹۷۷۵-۰۵۱، دورنگار: ۳۸۵۵۲۶۱۱-۰۵۱، پست الکترونیکی: rammir277@gmail.com
۳- استاد، مرکز ارتقاء سلامت دانشگاه علوم پزشکی زاهدان، زاهدان، ایران

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2026-11-01]

[DOR: 20.1001.1.17353165.1398.18.7.1.9]

مقدمه

در سال‌های اخیر سامانه مدیریت بهداشت ایمنی و محیط زیست بخشی از نظام مدیریتی یک سازمان است [۱] که با رعایت برنامه ایمنی بهداشت و محیط زیست در سازمان، آسایش نیروی انسانی، حفاظت افراد در مقابل خطرات و محیط زیست سالم را در محیط کار تأمین می‌کند، به عبارتی خطرهای موجود را کاهش می‌دهد [۲]. سیستم مدیریت یک‌پارچه بهداشت ایمنی و محیط زیست برای جلوگیری و کاهش آسیب و خسارات وارده برکارگر،کارفرما و محیط زیست در سال ۱۹۹۷ توسعه یافته است [۳]، لذا سیستم مدیریت ایمنی بهداشت و محیط زیست در هر سازمانی با هر وسعتی کاربردی بوده و قادر به فعالیت می‌باشد [۴]. با توجه به این امر مشخص شده است که سیستم مدیریت ایمنی بهداشت و محیط زیست به‌طور قابل ملاحظه‌ای با میزان حوادث و جراحات حاصل از آن در ارتباط است [۵]. از طرفی با رشد جمعیت در روستاها مشکلات بهداشتی، ایمنی و محیط زیستی در روستاها افزایش می‌یابد. در حقیقت یکی از معضلات امروز توجه به مسائل ایمنی و سلامتی جامعه است [۶].

لذا در اموری هم‌چون اداره و مدیریت روستایی نیز می‌توان از شیوه‌ی رایج در صنایع استفاده کرد و موضوعات بهداشت، ایمنی و محیط زیست روستایی را در قالب سامانه مدیریت بهداشت، ایمنی و محیط زیست طرح ریزی نمود [۷]. مدیریت ایمنی بهداشت و محیط زیست دارای هفت عنصر کلیدی می‌باشد که عبارت‌اند از: ۱- رهبری و تعهد، یعنی اعتقاد نیروی انسانی در سطوح مختلف سازمانی، ۲- خط مشی و اهداف راهبردی، ۳- سامان‌دهی منابع و مستندسازی ۴- ارزیابی و مدیریت خطر، ۵- طرح ریزی، ۶- اجرا و پایش، تدوین رویه‌هایی جهت پایش عملکردها و ۷- ممیزی و بازنگری [۸].

هدف مدیریت روستایی دست‌یابی به توسعه که همواره دغدغه اندیشمندان و سیاست گذران توسعه است و به دنبال آن توسعه پایدار روستایی است [۹-۱۰] .

Vosughi و همکاران به ارائه الگوی ممیزی سیستم مدیریت ایمنی بهداشت و محیط زیست ویژه صنعت چاپ در موسسه روزنامه اطلاعات و شرکت ایران چاپ پرداختند. یافته‌ها نشان داد که معیار مدیریت و تعهد از بیش‌ترین اولویت برخوردار است. معیار مدیریت خطر در اولویت دوم و معیار پایش عملکرد در اولویت سوم و معیار مدیریت پرسنل در اولویت چهارم و معیار تکنولوژی محیط کار در اولویت پنجم قرار دارد [۱۱].

Porseliman و همکاران به بررسی تأثیر استقرار سیستم مدیریت بهداشت، ایمنی و محیط زیست بر بهبود شاخص‌های عملکردی ایمنی پرداخته و نشان دادند که استقرار این سیستم ارتباط معنی‌داری با متغیرهای ضریب شدت و تکرار حادثه، ضریب شدت حادثه، روزهای تلف شده، حوادث جزئی و کلی داشته است و مقدار این متغیرها بعد از استقرار سیستم کاهش یافته‌اند [۱۲].

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2026-11-01]

[DOR: 20.1001.1.17353165.1398.18.7.1.9]

امروزه خطرات زیست محیطی ناشی از سوء مدیریت پسماندها به عنوان یکی از مشکلات اساسی کشورها در مناطق شهری و روستایی مطرح است. لذا در مناطق روستایی به منظور تأمین معیشت و نیازهای خود، وابستگی بالایی به منابع طبیعی دارد [۱۳].

با عنایت به اهمیت این مسأله ضروری است که مدیریت روستایی تدابیر لازم را به منظور حفظ و بهبود وضعیت ایمنی و سلامت محیط زیست روستاها بیاندیشند. از آن جایی که تاکنون تحقیقی در زمینه بررسی عملکرد و شاخص‌های ایمنی بهداشت و محیط زیست در مناطق روستایی صورت نگرفته است و نیز با توجه به اهمیت موضوع، این تحقیق با هدف امکان سنجی استقرار نظام مدیریت بهداشت، ایمنی و محیط زیست در مدیریت روستایی مناطق روستایی زابل (دهستان جزینک) انجام شد.

مواد و روش‌ها

این مطالعه از نوع توصیفی در بخش جزینک شهرستان زهک در ناحیه شمال استان سیستان و بلوچستان در شرق ایران هم مرز با کشور افغانستان و از شمال وغرب هم‌جوار با شهرستان زابل انجام شد. دهستان جزینک دارای ۱۹۷ خانوار و جمعیت ۷۰۷ نفر می‌باشد. فرضیات مطرح شده در این مطالعه مبتنی بر روش‌های گرد آوری تجربی و میدانی مورد ارزیابی قرار گرفت.

با توجه به تعداد جمعیت روستا، جامعه آماری در این تحقیق به‌صورت سرشماری شامل کلیه مدیران، ریش سفیدان از جمله دهیاران واعضای شورای اسلامی‌دهستان جزینک که در سال ۱۳۹۶ در روستا ساکن بودند و حاضر به همکاری با تحقیق شدند به تعداد ۵۲ نفر انجام گرفت. اطلاعات به دست آمده از طریق، مصاحبه، پرسش نامه، مطالعات کتابخانه‌ای، میدانی و اینترنتی به دست آمد.

سنجش متغیرهای پژوهش با پرسش‌نامه‌ای بر اساس مصادیقی سازگار و کاربردی در حوزه مدیریت ایمنی بهداشت، محیط زیست روستا که شامل ۵ قسمت، اطلاعات دموگرافیکی افراد، وضعیت مدیریت پسماند و جمع‌آوری زباله روستایی (۱۸ سؤال)، وضعیت شاخص‌های ایمنی روستا (۲۰ سؤال)، وضعیت محیط زیست روستا (۸ سؤال)، نقش دهیاران در حفاظت محیط زیست روستا (۱۳ سؤال) انجام شد. پس از توضیح موضوع برای مصاحبه شوندگان، پرسش نامه‌ها بین آنها توزیع و پس از تکمیل، جمع‌آوری گردید. روایی پرسش نامه‌ها با استفاده از نظرات استاد راهنما، مشاور و نیز متخصصینی که سابقه پژوهش و مطالعه در زمینه موضوع پژوهش داشتند مورد سنجش و تأیید قرار گرفت و پایایی آن نیز به‌وسیله آزمون آلفای کرونباخ محاسبه گردید. ضریب الفای کرونباخ برای متغیرهای مدیریت پسماند و جمع‌آوری زباله روستایی ۰/۸۳، ایمنی روستا ۰/۸۶، محیط زیست روستا ۰/۷۱، نقش دهیاران در حفاظت محیط زیست روستا ۰/۸۷ محاسبه شد که اعتبار بالای پرسش نامه را نمایان می‌سازد. در مراحل بعد، تحلیل داده‌های گردآوری شده در قالب پرسش نامه با استفاده از

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2026-11-01]

[DOR: 20.1001.1.17353165.1398.18.7.1.9]

نرم‌افزار SPSS ۱۶ انجام گرفت. پاسخ سئوالات براساس طیف ۵ گزینه‌ای لیکرت از ۰ تا ۴ (ندارد، ضعیف، متوسط، خوب و عالی) بود. گویه‌های مربوطه بر حسب مساوی و کم‌تر از ۲ (نقطه برش) نامناسب و بیش‌تر از ۲ مناسب در نظر گرفته شد. هم‌چنین سطح معنی‌داری نیز ۰/۰۵ در نظر گرفته شد. با آزمون Kohmogrov-Smirnov نرمال بودن داده‌ها بررسی شد. با توجه به سئوالات تحقیق، با آمارهای توصیفی برای متغیرهای دموگرافیک (میانگین، درصد، انحراف استاندارد) و برای تحلیل سئوالات تحقیق از آزمون تحلیل واریانس یک‌طرفه و t مستقل استفاده شد. لازم به توضیح است که این مطالعه با کد پژوهشی ۱۰۹۲۱۲۱۴۹۵۲۰۰۹ از معاونت پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد زاهدان وکد اخلاق ۱۳۹۵،۶۸ انجام شده است.

نتایج

یافته‌های مربوط به متغیرهای دموگرافیک و سازمانی افراد مورد مطالعه در جدول) به تفضیل نشان داده شده است. مطابق جدول، متغیرهای مورد بررسی شامل جنسیت، سن، بعد خانوار، سطح تحصیلات، شغل و مسئولیت می‌باشد. یافته‌ها نشان داد که بیش‌تر افراد پاسخ‌گو مرد ۴۹ نفر (۹۴/۲ درصد)، ۲۱ نفر (۴۰/۴ درصد) پاسخ‌گویان دیپلم، ۱۲ نفر (۲۳/۱ درصد) فوق دیپلم و ۱۹نفر (۳۶/۵ درصد) لیسانس بودند. بر اساس یافته‌های این مطالعه ۵۹/۶ درصد تحصیلات دانشگاهی داشتند.

جدول ۱- توزیع فراوانی پاسخ‌گویان بر حسب متغییرهای دموگرافیک در دهستان جزینک درسال ۱۳۹۶

متغییر	ابعاد	فراوانی(تعداد)	درصد(٪)
جنسیت	زن	۳	۵/۸
	مرد	۴۹	۹۴/۲
سن	کم‌تر از ۳۰ سال	۱	۱/۹
	۳۱-۴۰ سال	۱۴	۲۶/۹
	۴۱-۵۰ سال	۳۱	۵۹/۶
	بالاتر از ۵۰ سال	۶	۱۱/۵
بعد خانوار	۱ تا ۲ نفر	۳	۵/۸
	۳ تا ۴ نفر	۸	۱۵/۴
	۵ تا ۶ نفر	۲۳	۴۴/۲
	بیش‌تر از ۶ نفر	۱۸	۳۴/۶
تحصیلات	دیپلم	۲۱	۴۰/۴
	فوق دیپلم	۱۲	۲۳/۱
	لیسانس	۱۹	۳۶/۵
شغل	آزاد	۱۶	۳۰/۸
	کشاورز	۹	۱۷/۳
	کارمند	۲۶	۵۰
	بازنشسته	۱	۱/۹

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2026-11-01]

[DOR: 20.1001.1.17353165.1398.18.7.1.9]

در جداول ۲ تا ۴ توزیع فراوانی پاسخ‌های افراد شرکت کننده پژوهش در مورد وضعیت مدیریت پسماندهای روستایی، وضعیت ایمنی و محیط زیست در دهستان جزینک ارائه گردیده است.

جدول ۲- توزیع فراوانی پاسخ‌های افراد شرکت کننده در وضعیت مؤلفه‌های مدیریت پسماندهای روستایی در دهستان جزینک در سال ۱۳۹۶

عوامل	تعداد افراد پاسخگو					میانگین	انحراف معیار
	ندارد	ضعیف	متوسط	خوب	عالی		
جمع‌آوری و دفع بهداشتی زباله‌های روستایی به ویژه مواد فسادپذیر آنها	۲۲	۱۴	۷	۹	۰	۱/۰۵۸	۱/۱۲۷
رعایت اصول بهداشت محیط در اماکن تغذیه، مراکز عمومی و داخل منازل	۱۲	۱۰	۱۵	۱۵	۰	۱/۶۳۵	۱/۱۳۸
جمع‌آوری و دفع بهداشتی فضولات دام و طیور	۹	۱۴	۱۵	۱۳	۱	۱/۶۷۳	۱/۰۹۸
مکان‌یابی و استقرار مناسب جایگاه‌ها سطل‌های زباله	۵	۱۸	۱۶	۱۱	۲	۱/۷۵۰	۱/۰۲۷
جمع‌آوری و حمل و نقل پسماندهای خانگی توسط افراد آشنا و ماهر	۱۷	۱۷	۱۰	۷	۱	۱/۱۹۲	۱/۱۰۳
مناسب بودن تناوب زمانی جمع‌آوری و تخلیه ظروف پسماندهای روستا	۱۰	۱۱	۱۵	۱۵	۱	۱/۷۳۱	۱/۱۴۰
وضعیت جمع‌آوری، حمل و دفع جداگانه زباله مراکز بهداشتی و درمانی	۲	۱۰	۳	۲۶	۳	۲/۰۰۰	۰/۹۹۶
وضعیت شسشتو و ضد عفونی منظم ظروف زباله	۷	۱۷	۲۰	۶	۲	۱/۵۹۶	۰/۹۹۵

جدول ۳- وضعیت شاخص‌های ایمنی در دهستان جزینک در سال ۱۳۹۶

عوامل	درصد افراد پاسخگو					میانگین	انحراف معیار
	ندارد	ضعیف	متوسط	خوب	عالی		
وضعیت ورودی، راه‌ها و معابر از نظر فقدان موانع حرکتی	۱۲	۱۵	۱۲	۱۱	۲	۱/۵۳۹	۱/۱۷۹
نبود چاه یا حفره باز	۱۲	۱۶	۱۲	۱۱	۱	۱/۴۸۱	۱/۱۲۹
پرهیز از کاشت گونه‌های گیاهی آلرژی زا، سمی‌یا خاردار در کنار مسیرهای حرکتی پارک و زمین بازی و رعایت فاصله	۱۰	۲۲	۱۰	۱۰	۰	۱/۳۸۵	۱/۰۱۳
وضعیت مسیرهای اصلی از نظر داشتن عرض مناسب و استاندارد	۱۰	۹	۱۹	۱۴	۰	۱/۷۱۲	۱/۰۷۳
وضعیت معابر از نظر جنس مناسب مصالح کف (خاکی، بتن ، آسفالتی)	۱۰	۱۲	۱۹	۹	۲	۱/۶۳۵	۱/۱۰۳
وضعیت ایمن‌سازی تجهیزات برق و روشنایی در مسیرها	۸	۱۱	۱۴	۱۶	۳	۱/۹۰۴	۱/۱۷۶
وجود تابلوهای راهنما به تعداد کافی در مکان‌های ضروری	۱۲	۱۰	۱۸	۱۰	۲	۱/۶۱۵	۱/۱۵۷
امکانات اطفای حریق	۱۱	۱۷	۱۱	۱۱	۲	۱/۵۳۹	۱/۱۶۳
وضعیت داشتن آب آشامیدنی سالم	۱۰	۵	۱۷	۱۸	۲	۱/۹۴۲	۱/۱۷۸
وضعیت سرویس بهداشتی عمومی	۱۰	۱۰	۲۰	۹	۳	۱/۷۱۲	۱/۱۴۳

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2026-11-01]

[DOR: 20.1001.1.17353165.1398.18.7.1.9]

جدول ۴- توزیع فراوانی پاسخ‌های افراد شرکت کننده در خصوص وضعیت مؤلفه‌های محیط زیست روستا در دهستان جزینک در سال ۱۳۹۶

عوامل	تعداد افراد پاسخگو					میانگین	انحراف معیار
	ندارد	ضعیف	متوسط	خوب	عالی		
وضعیت نگه‌داری از محیط زیست	۱۰	۱۱	۱۲	۱۶	۳	۱/۸۲۷	۱/۲۳۲
تعمیر، تعویض، نگه داری، نظافت و رنگ آمیزی تجهیزات عمومی	۱۰	۱۳	۱۵	۱۲	۲	۱/۶۷۳	۱/۱۵۰
وضعیت استفاده از سموم کم خطر جهت مبارزه با آفات گیاهی	۱۰	۱۱	۱۱	۲۰	۰	۱/۷۸۹	۱/۱۶۰
رعایت موازین زیست محیطی در کاربرد سموم و کودهای شیمیایی	۱۶	۱۱	۱۴	۱۱	۰	۱/۳۸۵	۱/۱۴۰
مراقبت جهت آلوده نشدن محیط و منابع آبیاری	۷	۱۶	۱۸	۱۱	۰	۱/۶۳۵	۰/۹۷۱

برای بررسی وضعیت شاخص‌های ایمنی بهداشت ومحیط زیست از آزمون دوجمله‌ای استفاده شد و نتایج در جدول ۵ ارائه شده است.

جدول ۵- نتایج عملکرد شاخص‌های ایمنی، بهداشت و محیط زیست در دهستان جزینک در سال ۱۳۹۶

شاخص	تعداد گویه	میانگین	انحراف معیار	فراوانی	(درصد)	مقدار p
مدیریت پسماندهای روستایی	۵	۷/۰۹۶	۳/۵۸۸	۴۵	٪۸۷(۰/۸۷)	۰/۰۰۱
جمع آوری پسماندهای روستایی	۱۳	۱۹/۹۸۱	۹/۱۰۸	۴۳	(٪۸۳)۰/۸۳	۰/۰۰۱
نقش دهیاران در حفاظت محیط زیست	۱۳	۲۳/۴۰۴	۱۰/۰۴۰	۳۹	(٪۷۵)۰/۷۵	۰/۰۰۱
وضعیت شاخص‌های ایمنی	۲۰	۳۲/۶۱۵	۱۲/۱۹۵	۴۲	(٪۸۱)۰/۸۱	۰/۰۰۱
وضعیت محیط زیست روستا	۸	۱۲/۹۴۲	۵/۱۱۶	۴۳	(٪۸۳)۰/۸۳	۰/۰۰۱

آزمون توزیع دوجمله ای، سطح معنی‌داری P<۰/۰۵

از آنجایی که پاسخ سئوالات براساس طیف ۵ گزینه‌ای لیکرت (از ۰ تا ۴) بود. میانگین ۲ به‌عنوان نقطه برش انتخاب شد و نقطه برش هر شاخص با توجه به تعداد گویه‌های مربوط به آن محاسبه گردید و میانگین بیش از نقطه برش مناسب در نظر گرفته شد. هم‌چنین درصد پذیرش ۵۰ درصد و سطح معنی‌داری نیز ۰/۰۵ در نظر گرفته شد.

جدول ۵ نشان می‌دهد که سطح معنی‌داری وضعیت شاخص‌های ایمنی بهداشت ومحیط زیست از معنی‌داری کم‌تر از ۰/۰۵ بوده و هر ۵ عامل وضعیت نامناسبی دارند. با

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2026-11-01]

[DOR: 20.1001.1.17353165.1398.18.7.1.9]

توجه به یافته‌های این مطالعه مشاهده می‌شود که مدیریت پسماندهای روستایی با ۸۷ درصد، جمع‌آوری پسماندهای روستایی با ۸۳ درصد، نقش دهیاران در حفاظت از محیط زیست روستا با ۷۵ درصد، وضعیت شاخص‌های ایمنی با ۸۱ درصد، وضعیت محیط زیست روستا با ۸۳ درصد وضعیت نامناسبی دارند.

برای بررسی تفاوت شاخص‌های ایمنی بهداشت و محیط زیست براساس عوامل جمعیت شناختی از آزمون تحلیل واریانس یک‌طرفه استفاده شد و تفاوت میانگین شاخص‌های ایمنی بهداشت و محیط زیست بررسی گردید. در خصوص بررسی تفاوت مدیریت پسماند در سطح تحصیلات مختلف حاکی از آن است که سطح معنی‌داری می‌باشد (۰/۰۳۹ =P). نمره مدیریت پسماند براساس سطح تحصیلات تفاوت معنی‌داری داشت. هم‌چنین با توجه به میانگین و انحراف معیار داده‌ها، می‌توان چنین نتیجه گرفت که افراد با مدرک لیسانس بالاترین میانگین را داشتند. در خصوص شغل و تفاوت نمره مدیریت پسماند در گروه‌های شغلی مختلف سطح معنی‌داری نشان می‌دهد که کارمندان بالاترین میانگین نمره مدیریت پسماند را داشته اند (P= ۰/۰۴۵).

نتایج بررسی تفاوت نمره مدیریت پسماند در مسئولیت‌های مختلف حاکی از آن است که سطح معنی‌داری می‌باشد (P= ۰/۰۰۱). نتایج بررسی تفاوت وضعیت محیط زیست در گروه‌های سنی (P= ۰/۰۴۹) و شغلی (P= ۰/۰۳۷) رانشان داد. با توجه به میانگین‌ها نشان داد که در گروه سنی ۳۰ سال و افراد کارمند بالاترین میانگین وضعیت محیط زیست را داشته‌اند. جدول شماره ۶ نقش دهیاران را در حفاظت از محیط زیست روستا نشان می‌دهد.

جدول ۶- توزیع فراوانی پاسخ‌های افراد شرکت کننده در خصوص نقش دهیاران در حفاظت از محیط زیست روستا در سال ۱۳۹۶

نقش دهیاران در حفاظت از محیط زیست روستا	تعداد	درصد	درصد تجمعی
ضعیف	۳	۵/۸	۵/۸
متوسط	۱۲	۲۳/۱	۲۸/۹
خوب	۳۰	۵۷/۶	۸۶/۵
عالی	۷	۱۳/۵	۱۰۰
کل	۵۲	۱۰۰	

بحث

با توجه به نتایج حاصل از این پژوهش مشخص گردید که از لحاظ دموگرافیک درصد بالایی از مدیران سطح روستا تحصیلات دانشگاهی داشتند. که از نظر آموزش‌پذیری در سطح روستا درصد بسیار خوبی می‌باشد. در مطالعه‌ای آموزش مؤثرترین ابزار و شیوه افزایش آگاهی فرد در مواجه با مسائل و معضلات جامعه مطرح شده است [۱۴].

بررسی وضعیت شاخص‌های ایمنی بهداشت محیط زیست از نظر پاسخ‌گویان در سطح متوسط به سمت ضعیف می‌باشد. در صورتی که در پژوهش Dinarandy و همکاران

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2026-11-01]

[DOR: 20.1001.1.17353165.1398.18.7.1.9]

معیارهای ایمنی، معیارهای بهداشتی و معیارهای محیط زیستی مناسب بود [۱۵]. هم‌چنین بر اساس نتایج Sharafi وضعیت مشارکت و همکاری اهالی روستا، وجود افراد، نهادهای محلی و سازمان‌های دولتی حامی محیط زیست، آموزش‌های لازم در زمینه محیط زیست در روستا مناسب بوه است، این اختلاف‌ها ممکن است به دلیل تفاوت در شرایط جغرافیایی و فرهنگی گروه‌های مورد مطالعه باشد [۱۶].

نتایج نشان داد نمره مدیریت پسماند براساس سطح تحصیلات تفاوت معنی‌داری داشت و با افزایش سطح تحصیلات نمره مدیریت پسماند افزایش یافته است. هم‌چنین نمره مدیریت پسماند براساس شغل و مسئولیت تفاوت معنی‌داری داشت و افراد کارمند و مسئول بالاترین میانگین را در خصوص مدیریت پسماند داشته‌اند. اما نمره مدیریت پسماند بر اساس گروه سنی تفاوت معنی‌داری نداشت. نتایج تحقیق Anabestani و همکاران در بررسی میزان اثر گذاری عملکرد دهیاران بر مدیریت پسماند در سطح روستاها، نشان دادند که عملکرد مدیران محلی در جمع‌آوری و نگهداری، حمل ونقل، دفع نهایی و مشارکت بیش‌ترین تأثیرگذاری مثبت را در اجرای بهتر مدیریت پسماند در سکونت گاه‌های روستایی منطقهٔ مورد مطالعه دارد [۱۷]. نتایج تحقیق Safari almouti در زمینه رتبه بندی گویه‌های مشکلات مدیریت پسماندهای روستایی نشان داده است، اولین مشکل مدیریت پسماندهای روستایی در منطقه مورد مطالعه، فقدان طرح تفکیک در مبدأ و مخلوط شدن پسماندهای تر، خشک به ویژه خانگی با یک‌دیگر است [۱۸].

هم‌چنین وضعیت محیط زیست براساس سطح تحصیلات تفاوت معناداری داشت و گروه سنی بالای ۳۰ سال بالاترین میانگین را داشتند. با افزایش سطح تحصیلات وضعیت محیط زیست افزایش یافت. وضعیت محیط زیست براساس شغل نیز تفاوت معنی‌داری داشت و افراد کارمند بالاترین میانگین را داشتند. Hosseini در مطالعه خود به این نتیجه رسید که نقش تشکل‌های مردمی در حفاظت از منابع طبیعی مثبت بوده و معتقد است که با ایجاد این تشکل‌ها، می‌توان روحیه مشارکت پذیری جامعه را در امر حفاظت از محیط زیست افزایش داد [۱۹].

مطابق یافته‌های Sadough Vennini و همکاران عامل‌هایی از قبیل توان‌مندی و شرکت افراد، مدیریت محیط زیست، مدیریت پسماندهای زیست محیطی، آگاهی در مورد توسعه پایدار، و اقدامات محلی و ملی را به عنوان مؤلفه‌های زیربنایی توسعه پایدار بر می‌شمارند [۲۰]. محیط‌های روستایی به دلیل مهاجرت جوانان و میان‌سالان در حال پیر شدن هستند [۲۱]. بر اساس یافته‌های این مطالعه ۷۱/۱ درصد مشارکت کنندگان سن بالای ۴۰ سال داشتند. از دیدگاه جهانی جمعیت ۶۰ ساله و بالاتر در نواحی روستایی بیش‌تر بوده و این می‌تواند به روند مهاجرت‌های روستا-شهری نسبت داده شود، جوانان به نواحی شهری، در حالی

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2026-11-01]

[DOR: 20.1001.1.17353165.1398.18.7.1.9]

که افراد پیر در دوران بازنشستگی به روستاها مهاجرت می‌کنند [۲۲]. از این رو بررسی نقش این گروه در حفاظت از محیط زیست مهم می‌باشد [۲۳]. این گروه در مناطق روستایی به دلیل اینکه تعداد افراد بیمه شده دارای حقوق بازنشستگی نسبت به مناطق شهری کم‌تر است، مجبورند تا سنین بالاتری فعالیت اقتصادی داشته باشند [۲۴] .

نتایج نشان داد که وضعیت ایمنی آب آشامیدنی سالم در روستا خوب بوده و به‌دلیل توزیع آب شرب لوله کشی وتصفیه شده درسطح روستا سبب کاهش بیماری و حفظ سلامت مردم شده است. در مطالعه Porseliman و همکاران نشان داد که استقرار سیستم مدیریت ایمنی، بهداشت ومحیط زیست وپایش مستمر و ممیزی آن در چرخه فرآیند با هدف کاهش حوادث انجام می‌شود که به دنبال آن هزینه‌های مستقیم و غیرمستقیم بسیاری کاهش می‌دهد [۱۲].

درحالی که تحقیق Por tahari نشان داد که مشکل اصلی توسعه روستایی در ایران عدم شناخت کامل برنامه‌ریزان از طبیعت و وسعت واقعی واحدهای برنامه ریزی در مناطق روستایی و فقدان نظام مدیریتی متناسب با این مناطق است. بی‌تردید در هر محیطی خود انسان‌هایی که در آن زندگی می‌کنند، بهتر می‌توانند مشکلات خود را درک و راه حلی بر آن جست‌وجو کنند [۲۵].

در این تحقیق به دلیل عدم انجام تحقیق با این عنوان در کشور و وجود نداشتن الگو و پیشینه در این زمینه، بحث و تجزیه و تحلیل را مشکل نمود. هم‌چنین با توجه به مقطع زمانی تحقیق بعضی از موارد عملکردی مدیران که نیاز به صرف زمان و منابع مالی و مشارکت مردمی در انجام آنها داشت قابل کنترل و بررسی نبود.

نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش حاضر که شاخص‌های ایمنی بهداشت و محیط زیست در سطح روستا را متوسط به سمت ضعیف نشان می‌دهد، برای دست‌یابی به توسعه در سکونت گاه‌های روستایی، توجه به مدیریت محلی کارآمد ضرورت دارد. هم‌چنین با توجه به این امر که قانون گذار جمع‌آوری و دفع زباله در محیط‌های روستایی را به عهده دهیاری‌ها و دهیاران گذاشته ولی بودجه مناسبی برای آن در نظر گرفته نشده است، دهیاران را با مشکل مواجه نموده است.

با توجه به نامناسب بودن وضعیت رعایت موازین زیست محیطی در کاربرد سموم وکودهای شیمیایی و نیاز به آموزش مستمر جهت تغییر رفتار روستائیان، آگاهی کم مسئولین روستا، نبود قوانین و استانداردهای کافی، عدم تخصیص بودجه کافی، وجود مراکز متعدد تصمیم‌گیری و فقدان هماهنگی در ساختار مدیریتی موجود جهت دست‌یابی به اهداف، نبود بازرسی‌ها و پایش‌های ادواری بر نحوه رعایت ضوابط، نبود زمینه‌های مناسب جهت جلب مشارکت مردم در خصوص مدیریت بهینه بهداشت، ایمنی و محیط زیست روستاها، استقرار سامانه مدیریت ایمنی، بهداشت و محیط زیست با شرایط موجود در روستاها

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2026-11-01]

[DOR: 20.1001.1.17353165.1398.18.7.1.9]

پیشنهاد می‌گردد تا با رویکرد یک‌پارچه، بستری مناسب جهت توسعه پایدار فراهم نماید.

تشکر و قدردانی

از همکاری خوب و شایسته همه مدیران، ریش سفیدان از جمله دهیاران واعضای شورای اسلامی‌دهستان حزینک که در این پژوهش ما را یاری نمودند، تقدیر و تشکر می‌گردد.

References

[1] Ghadirian D, Mirzaei R, Ansari Mogham A, Fallahzadeh A. Investigating the effects on the elements on the ehement of audit and review in the hse_ms system case study of abarkuh health network, national conference on crisis management, safty, health. Environment and Sustainable Development, Tehran, Mehr Arvand, *Center for Sustainable Development* 2016; 1: 29-38. [Farsi]

[2] Pain SW. Safety Health and Environmental Auditing a practical Guide. U.S: *CRC Press Published* 2018; 80-3.

[3] Hudson P. Implementing a Safety Culture in a Majar Multi-national. *Safty Science* 2007; 45(6): 697-722.

[4] Speegle M. Saftey Health and Environmental Concepts for the Process Industry. 2nd ed. U.s: *Cengage Learning* 2012.

[5] Abbaspour M. Development of a model to assess environmental Performance, concerning HSE_MS Principles: *Enviromental Monitoring and Assessment* 2010; 1(4): 517-28. [Farsi]

[6] Cooper M.D. Towards a Model of Safety Culture. *Safety Sciences* 2000; 36(2): 111-36.

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2026-11-01]

[DOR: 20.1001.1.17353165.1398.18.7.1.9]

[7] Adal J. Position and role of safety manager in the management of parks. Proceedings of the second seminar on safety in the gardens, Department of Green space, District 5 of Tehran. 2004. [Farsi]

[8] Jozi A, Padash A. Health, safety and environment management system (HSE-MS). 1th Ed. Tehran: *Kavosh qalam* 2007.

[9] Firouznia K, Rukn al-Din Eftekhari Abdurza. The status of villages in the process of national development from the perspective of scholars. *Rural Development Publishers* 2003.

[10] Rezvani MR, Badri SA, Torabi Z, Hajari B. Identify Development Strategies Case: Mighan Village*, Quarterly Journal of Space and Development Economics* - Village SOAR Using Participatory 2017; 4(18): 27-43. [Farsi]

[11] Vosoughi Sh, Dana T, Serajzadeh N. Presenting an audit model of the HSE-MS management system for the printing industry with the ANP and DEMATEL model with an emphasis on audit methods (D & S, MISHA and OGP) Case Study: Information & Company Iranchap. *J Health Worker of Iran* 2014; 12 (3): 14-1. [Farsi]

[12] Porseliman S, Kazemi Moghadam V, Derakhshan Jazri M. The Effect of Establishment of Health Safety and Environment Management System (HSE-MS) on Improvement of Safety Performance Indicators in the Urea and Ammonia Petrochemical Company of Kermanshah. *J Health and Safety Work* 2014; 5 (3): 85-75. [Farsi]

[13] Masika R, Joekes s. Environmentally Sustainable Development and Poverty. A Gender Analysis. BRIDGE (development-gender). Institute of Development Studies. The Gender Equality Unit, *Swedish International Development Cooperation Agency (Sida)* 1997; Report 52: 1-16.

[14] Zamani M,saide M. The Effect of Environmental Education on Promoting

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2026-11-01]

[DOR: 20.1001.1.17353165.1398.18.7.1.9]

Knowledge, Attitude and Skills of Primary School Teachers Tehran Education Area 12. *J Environmental Education and Sustainable Development* 2013; 1 (3): 19-30. [Farsi]

[15] Dinarwandi M, Jafari H, Salehi I, Yavari A,Tasa H. Health, Safety and Environment Management in Urban Parks (Case Study: District 6 of Tehran Municipality). *J Ecology* 2014; 39(3): 90-75. [Farsi]

[16] Sharafi L, Beigi A. Amir H. Rural Environmental Sustainability Model Case: Shrovein Village in Javanrood, *J Space Economics and Rural Development* 2016; 4 (2): 115-32. [Farsi]

[17] Anabestani A, Sajasi Q, Reesei I. Effect of Seafarers' Performance on Waste Management in Rural Settlements Case Study: Sarabuk District, Qasrgand County. *J Rural Studies* 2016; 6 (2): 275-98. [Farsi]

[18] Safari almoti P, Shams A. Analysis and Explanation of Problems and Problems of Rural Waste Management in Qazvin, *J Quarterly Rural Development Strategies* 2017; 3 (1): 75-94. [Farsi]

[19] Hosseini SM. Feasibility study on the establishment of nongovernmental organizations for the protection of the environment and natural resources. *J Ecology* 2003; 31: 105-14. [Farsi]

[20]-Sadough Vennini H, Visi H, Ashraf Alipour A. Evaluation of Attitude toward Sustainable Development. *J Environmental Sciences* 2008; 6 (1): 131-9. [Farsi]

[21] Patrick J.H, Cottrell L.E, Barnes K.A. Gender, emotional support, and well-being among the rural elderly, *J Sex Roles* 2001; 45, 1(2): 15-29.

[22] Winterton R,Warburton J. Ageing in the bush: the role of rural places in maintaining identity for long term rural residents and retirement migrants in north-east Victoria, Australia, *J Rural Studies* 2012; 28(4): 329-37.

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2026-11-01]

[DOR: 20.1001.1.17353165.1398.18.7.1.9]

[23] Davies A. On constructing aging rural populations: capturing the grey nomad, *J Rural Studies* 2011; 27(2): 191-9.

[24] Ahmadi v, Beheshti S. The Study of the Demographic and Welfare Properties of the Elderly in Iran. *J Population* 2007; 61 and 62: 38-19. [Farsi]

[25] Portaheri M, nemati R. The Prioritization of Rural Development Problems with Emphasis on Peasants Viewpoint. *J Space Economics and Rural Development* 2013; 1(2): 116-28. [Farsi]

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2026-11-01]

[DOR: 20.1001.1.17353165.1398.18.7.1.9]

The Feasibility of Establishment of the Health, Safety and Environment Management System (HSE-MS) in Rural Management of Jazinak Rural District in Zabol in 2017: A Descriptive Study

F. Shahraki Deh Sokhteh[1], R. Mirzaei[2], A. Ansari Moghadam[3]

Received: 07/03/2018 Sent for Revision: 18/06/2018 Received Revised Manuscript: 31/03/2019 Accepted: 22/04/2019

Background and Objectives: As the population in rural areas grows, health and environmental safety problems increase. Considering the nature of rural settlements as well as the dangers and incidents that threaten the villagers, the present study has been conducted to determine the feasibility of establishing a health and environmental safety administration system in the rural management of Jazinak village of Zabol town in Sistan and Baluchestan province, Iran.

Materials and Methods: In this descriptive study, the statistical research population was selected through census sampling in 2017 and consisted of 52 managers, trustworthy executives, village chiefs and members of Islamic councils. A researcher-made questionnaire was utilized for data collection. Descriptive statistics were used for demographic variables, and one-way ANOVA and independent t-test were utilized for analyzing the data.

Results: The results revealed that the role of village chiefs in protecting the environment of the village was 57.6% (30 people) and at a good level. The status of safety indicators of 3 people (5.8%) was poor, of 39 people (75%) was average, of 8 people (15.4%) was good, and of 2 people (3.8%) was excellent; the environment status of the village was considered poor by 5 people (9.6%), average by 24 people (46.1%), good by (38.5%) of the villagers, and great by 3 people (5.8%). Health and environmental safety indicators showed significant differences ($p = 0.001$).

Conclusion: The findings showed that the average score of the status of health and environmental safety indicators in Jazinak village is average and poor. Therefore, it is necessary to pay careful attention to the implementation and establishment of health and environmental safety administration in villages.

Key words: Safety, Health, Environment, Rural, Jazinak village

Funding: This research was funded by Research Deputy of Islamic Azad University, Zahedan, Iran

Conflict of interest: None declared.

Ethical approval: The present study was approved by the Research Deputy of Islamic Azad University, Zahedan Branch, with the research code of 10921214952009.

How to cite this article: Shahraki Deh Sokhteh F, Mirzaei R, Ansari Moghadam A. The Feasibility of Establishment of the Health, Safety and Environment Management System (HSE-MS) in Rural Management of Jazinak Rural District in Zabol in 2017: A Descriptive Study. *J Rafsanjan Univ Med Sci* 2019; 18 (7): 689-702 [Farsi]

1- MSc in Environmental Management, Dept. of Environmental Management, Faculty of Technology and Engineering, Islamic Azad University, Zahedan Branch, Zahedan, Iran. ORCID: 0000-0002-5026-6152
2- Prof., PhD in Occupational Health, Social Determinants of Health Research Center, Mashhad University of Medical Sciences, Mashhad, Iran, ORCID: 0000-0003-1468-8910
(Corresponding Author) Tel: (051) 36099775, Fax: (051) 38552611, E-mail: rammir277@gmail.com
3- Prof., Health Promotion Center of Zahedan University of Medical Sciences, Zahedan, Iran, ORCID: 0000-0002-3267-7193

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2026-11-01]

[DOR: 20.1001.1.17353165.1398.18.7.1.9]